

IMP. CAESARIS DIVI NERVAE FILIO
NERVAE TRAIANO OPTIMO AVG
GERMANICO DACICO PONTIF. MAX. TRIB.
POTEST. XVIII. IMP. VII. COS. VI. P. P.
FORTISSIMO PRINCIPI SENATVS. P. Q. R.

FOLIUM CLASSICUM

Nro 93
30.1.2018

Tässä numerossa:

Puheenjohtajan tervehdys	Olli Salomies	3
Uutta kirjallisuutta	Toim. Katja Varakas	4
Klassikkosymposium Turussa 12.1.2018	Katja Varakas	5
Antiikki Päivänvaloon! Miten nostamme profiilia tutkimuksessa ja julkisuudessa	Maijastina Kahlos	7
Trajanuksen kuolemasta 1900 vuotta	Katja Varakas	12
Syksyllä 2017 palkitut ylioppilaat	Toim. Katja Varakas	16
Vierailulla pyhissä paikoissa	Katja Varakas	17
Outcome of long-term language contact: Transfer of Egyptian phonological features onto Greek in Graeco-Roman Egypt	Sonja Dahlgren	18
Protecting Against Child-Killing Demons: Uterus Amulets in the Late Antique and Byzantine Magical World	Heta Björklund	19
Kevään 2018 tapahtumia	Toim. Katja Varakas	20

FOLIUM CLASSICUM, Klassillis-filologisen yhdistyksen jäsenlehti, ilmestyy kaksi kertaa vuodessa lukukausien alussa niin painetussa muodossa kuin sähköisesti yhdistyksen kotisivuillakin. Päätoimittaja: prof. Olli Salomies; toimitussihteeri: FM Katja Varakas.

KLASSILLIS-FILOLOGINEN YHDISTYS (KFY) on tieteellinen seura, jonka tarkoitus on herättää ja ylläpitää harrastusta antiikin kulttuuria kohtaan, edistää sitä koskevaa tieteellistä tutkimusta ja olla yhdyssiteenä tämän alan tutkijoiden ja harrastajien kesken. Tätä varten yhdistys järjestää esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia, harjoittaa julkaisutoimintaa ja edistää muillakin samanlaatuisilla tavoilla antiikin tutkimista tai tuntemista.

TOIMIHENKILÖT. Yhdistyksen puheenjohtajana toimii prof. Olli Salomies (olli.salomies@helsinki.fi), varapuheenjohtajana dos. Antero Tammisto (antero.tammisto@ide.inet.fi) ja sihteerinä / rahastonhoitajana FM Katja Varakas (katja.varakas@helsinki.fi). Lisäksi hallitukseen kuuluvat prof. Mika Kajava (mika.kajava@helsinki.fi) ja dos. Anneli Luhtala (anneli.luhtala@helsinki.fi). Yhdistyksen postiosoite on Maailman kulttuurien laitos, Antiikin kielet ja kulttuurit, PL 24, 00014 Helsingin yliopisto.

YHDISTYKSEEN VOI LIITTYÄ maksamalla jäsenmaksun tilille Danske Bank FI93 80001470979064 (viite-numero 1009) ja lähettämällä osoitetietonsa sihteerille. Varsinainen jäsenmaksu on 25 euroa, opiskelijamaksu 10 euroa.

Yhdistyksen KOTISIVUT: www.helsinki.fi/hum/kla/kfy

Kannen kuva: Trajanuksen riemukaari Beneventossa.

Lähde: Wikimedia commons.

Puheenjohtajan tervehdys

Olli Salomies

Klassillis-filologinen yhdistys toivottaa kaikille jäsenilleen hyvää kevään alkua 2018! Yhdistyksen ohjelma muodostuu tänä keväänä perinteiseen tapaan kolmesta esitelmätilaisuudesta, jotka kaikki pidetään tiistaisin klo 18–20 päärakennuksen vanhan puolen auditoriossa III.

Tiistaina 27.2. vuosikokouksen yhteydessä esitelmän pitää FT Antti Lampinen aiheesta "*Regio in omnibus incomprehensibilis*. Keisariaikaisen Egypti-kuvan epistemologiasta ja intertekstuaalisuudesta"

Antti Lampinen on antiikin kirjallisuuden ja historian tutkija joka väitteli tohtoriksi 2013 Turun yliopistossa, jonka jälkeen hän vietti kaksi vuotta Newton International Fellow'na St Andrews'n yliopistossa. Tällä hetkellä hän toimii Suomen Akatemian tutkijatohtorina Helsingin yliopistossa. Hänen tutkimusaiheitaan ovat erityisesti kreikan- ja latinankielinen historiografia, etnografia, ja maantieteellinen kirjoittaminen, kulttuurien ja uskontojen kohtaaminen antiikissa kirjallisena ja epistemologisenä ilmiönä, antiikin eliitin jäsenten maailmankuvan muovautuminen, sekä kreikankielisen idän oraakkeliakeskukset keisariajalla.

Tiistaina 27.3. Dos. Marja-Leena Hänninen pitää esitelmän aiheesta "*Ostian Campus Magnae Matris - syrjässä, keskellä ja osana kaupunkiyhteisöä*".

FT Marja-Leena Hänninen on antiikin historian dosentti ja tutkinut erityisesti roomalaista uskontoa ja naisen asemaa roomalaisessa yhteiskunnassa. Tällä hetkellä hän on mukana Suomen Akatemian rahoittamassa, professori Arja Karivieren johtamassa tutkimushankkeessa Segregated or Integrated? Living and Dying in the harbour city of Ostia, 300 BCE – 700 CE. Hänninen tutkii hankkeessa Ostian uskonnollista elämää, keskittyen Ostiassa harjoitettuihin itämaisiin kultteihin.

Tiistaina 17.4. Dos. Ville Vuolanto pitää esitelmän aiheesta "*Oliko roomalaisilla nuoruusaikaa? Lapsesta aikuiseksi Rooman valtakunnassa*".

Dos. Ville Vuolanto opiskeli historiaa sekä latinan kieltä ja Rooman kirjallisuutta Helsingin yliopistossa 1990-luvulla. Tamperella suoritetut jatko opinnot johtivat väitöskirjaan 'Family and Asceticism. Continuity Strategies in the Late Roman World' vuonna 2008, ja tällä hetkellä hän toimii historian yliopisto-opettajana Tampereen yliopistossa. Hänen erityisalojaan ovat lapsuuden historia, Rooman valtakunnan sosiaalishistoria sekä varhaiskristillisyyden ja asketismin historia. Tällä hetkellä hän valmistelee tutkimusta lasten arkielämästä roomalaisessa Egyptissä.

Uutta kirjallisuutta

Toim. Katja Varakas

Alkuperäistekstien suomennoksia

Marcus Publius Quintilianus, *Publujan kasvatusta I-IV kirjat*. Suom. Aulikki Vuola 2017-2018. Faros-kustannus Oy.

Sofokles. Suom. Tua Korhonen, Tommi Nuopponen ja Vesa Vahtikari. Teos 2018.

Tietokirjallisuutta

Arto Kivimäki: *Ilias lapsille*. Teos 2018.

Sari Kivistö & Sami Pihlström: *Sivistyksen puolustus. Miksi akateemista elämää tarvitaan?* Gaudeamus 2018.

Reijo Pitkäranta: *Suomi-latina-suomi-sanakirja*. Gaudeamus 2018.

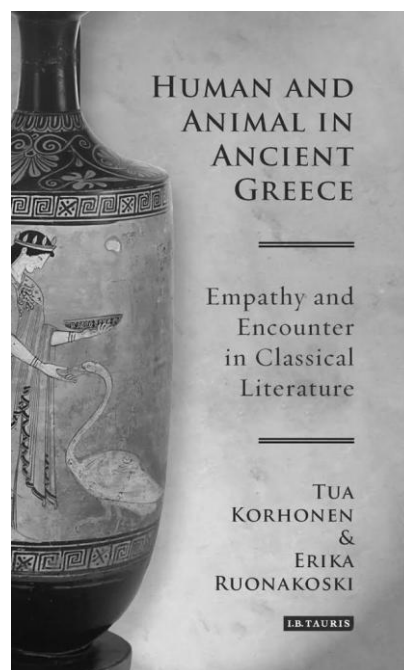
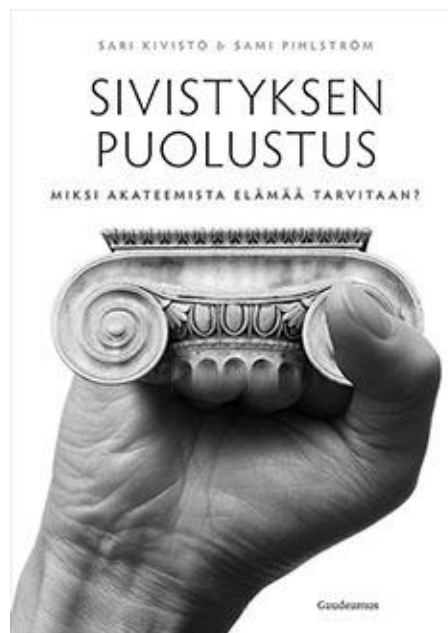
Suomalaistutkijoiden kansainvälisiä monografioita

Tua Korhonen & Erika Ruonankoski: *Human and Animal in Ancient Greece*. I.B. Tauris 2017.

Jussi Rautala: *The Ludi Saeculares of Septimius Severus. The Ideologies of a New Roman Empire*. Routledge 2017.

Romaanit ja jännitys

Markku Kaskela & Tomi Kontio: *Saapasmaan suomalaistarinat*. Kustannusosakeyhtiö Avain 2018.

Mahdollisista puutteista tai tulossa olevista kirjoista pyydetään ilmoittamaan Foliun Classicumin toimitussihteerille.

Klassikkosymposium Turussa 12.1.2018

Katja Varakas

Tammikuisena perjantaina kokoontui Turun yliopiston Quantum-auditorioon viisikymmentä osanottajaa klassikkosymposiumiin. Päivän ohjelma oli jaettu kahteen osaan: opetusaamupäivään ja tutkimuspäivään. Edellinen symposium oli pidetty vuonna 1996 ja tilaisuutta muisteltiinkin lämmöllä kokoontumisessa.

Aamukahvin jälkeen kyseltiin, mitä kuuluu antiikille Suomen yliopistoissa. Joukolla pohdittiin antiikin kielten, kulttuurin ja historian opetuksen tämän hetkistä tilannetta. Keskustelua johti puheenjohtajana Jaana Vaahtera (TY) ja panelisteihin lukeutuivat Laura Nissin (Rooman-instituutti), Manna Satama (Ateenan-instituutti), Raija Sarasti-Wilenius (HY), Minna Seppänen (TY), Timo Sironen (OY) ja Ville Vuolanto (TamY).

Panelisteilla ja symposiumin yleisöllä oli yhteinen huoli: opetukseen varattujen resurssien riittävyys sekä tulevat oppilaskunnat. Osassa Suomen yliopistoja latina ja kreikka ovat kieliaineita (Helsinki ja Turku), kun toisaalla ne lukeutuvat historian tutkinto-ohjelmiin, mahdollisesti sivuaineisiin. Kävi myös ilmi, että antiikin kulttuurin opetustarjonta on hyvin vaihteleva.

Haasteiksi koettiin myös viimevuosien yliopistouudistukset sekä toisaalta ammatilliset ja ammattiin valmistavat opinnot. Klassikkojen keskuudessa klassillinen filologia mielletään historialliseksi oppiaineeksi, jonka identiteetti on ehkä monien muutosten myötä yliopistoissa kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin joutuessa erilleen toisistaan silpoutunut. Pohdinnoissa korostui myös yhteistyömahdollisuudet tutkijoiden ja opiskelijoiden kanssa yli tieteenalojen.

Yliopistokentän muutoksessa nähtiinkin, että Ateenan ja Rooman tiedeinstituutit edustavat pysyvyyttä antiikin kielten ja kulttuurien tietoisuuden ylläpitäjinä. Instituuteihin valitaan erilaisille opinto- ja harjoittelujaksoille opiskelijoiden parhaimmisto Suomen kaikista yliopistoista mahdollisimman monipuolisesti eri oppiaineista. Tiedeinstituutteja pidettiin etenkin antiikin, bysantin ja keskiajan materiaalsen kulttuurin opetuksen jatkumon ylläpitäjinä.

Lounaan jälkeen iltapäivä omistettiin antiikintutkimukselle. Tilaisuuden aluksi Maijastina Kahlos (HY) avasi keskustelun antiikin asemasta ja tutkimuksesta yhteiskunnassa pitämällä alustuksen aiheesta: *Antiikki päivänvaloon! Miten nostamme profilia tutkimuksessa ja julkisuudessa?* Alustusta kommentoivat yleisön lisäksi Kalle Korhonen, Olli Salomies, Antti Arjava ja Jyri Vaahtera. Teemasta virisikin vilkas keskustelu. Yhteenvedona voisi todeta, että Suomessa yleinen ilmapiiri on antiikki myönteinen. Toisaalta suomalaiset tutkijat julkaisivat antiikin maailmaa valottavaa kirjallisuutta myös kotimaisilla kielillä varsin runsaasti. Lisäksi tutkijat ovat ryhtyneet rakentaneet kansainvälisiä verkostoja, luoneet tutkimusprojekteja, huippuyksiköitä sekä saaneet EU-rahoitusta hankkeilleen. Monipuolisuus onkin antiikintutkimuksen vahvuus ja kirous. Tieteiden välisyys laajenee ja siitä kannattaa ottaa ilo irti myös antiikintutkimuksessa ja muistaa aina tutkimuksen ilo!

Symposium jatkui vielä kolmella lyhyellä tutkimusesittelyllä. Ensimmäisenä Marja-Leena Hänninen kertoi monien kulttuurien ja uskontojen Ostiasta. Mielenkiintoisen tutkimusesittelyn pitivät myös Erkki Siironen ja Tuija Korhonen *Helleno-Nordica-*

projektista, joka on kansainvälinen tutkimusprojekti 1500–1800-luvun humanistikreikasta nykyisen Ruotsin, Suomen ja Viron alueella. Lopuksi Marja Vierros kertoi ERC-Starting Grant -projektistaan *Digital Grammar of Greek Documentary Papyrus*.

Tutkimusiltpäivä. Panelisteina vasemmalta oikealle: Kalle Korhonen, Jyri Vaahtera, Maijastina Kahlos, Olli Salomies ja Antti Arjava.

Antiikki päivänvaloon! Miten nostamme profiilia tutkimuksessa ja julkisuudessa

Maijastina Kablos

Tässä alustuksessa (alustus pidettiin klassikkosymposiumissa Turun yliopistossa 12.1.2018) puhun antiikin heikentyneestä asemasta Suomessa ja suomalaisessa kulttuurissa ja ennen kaikkea siitä, mitä meidän pitäisi tehdä asialle. Antiikilla tarkoitan laajassa merkityksessä kreikkalais-roomalaista antiikkia ja sen jälkivaikutusta, klassisia kieliä, antiikin historiaa, klassista arkeologiaa ja niiden opetusta yliopistoissa ja kouluissa, tutkimusta ja näkyvyyttä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Pohdin kahta teemaa: 1) Antiikin asemaa yhteiskunnassa, kouluissa ja yliopistoissa, sekä 2) antiikintutkimusta. Molempien teemojen käsittely jakaantuu kahteen osaan, a) kriittiseen tarkasteluun ja b) kehittämideoihin. Miksi juuri minä puhun tästä aiheesta? Ilmoittaudun vapaaehtoiseksi, koska tunnen että minulla on sanottavaa. Olen seurannut antiikin aseman heikentymistä joitakin vuosia hieman ulkopuolelta, sillä olen työskennellyt muualla, ensin Tutkijakollegiumissa ja nyt huippuyksikössä *'Reason and Religious Recognition'* Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Sivussa varmasti menettää sisäpiirin yksityiskohtia, mutta toisaalta pystyy havainnoimaan asioita ulkopuolisen silmin.

Kriittinen tarkastelu: Antiikin asemaa yhteiskunnassa, kouluissa ja yliopistoissa

Mennään suoraan ja kiertelemättä asiaan ja suoraan ongelmiin. Latinan ja kreikan, antiikin historian, ja antiikin jälkivaikutuksen asema ja kulttuurinen näkyvyys ovat heikentyneet kaiken aikaa. Ne kutistuvat kutis-

tumistaan. Aikaisemmin antiikin kulttuuri-perinnön yliopisto-opinnoissa filologia eli kielentutkimus painottui sen vuoksi, että yliopisto-opintojen tehtävänä vuosikymmeniä sitten oli kouluttaa latinan ja kreikan opettajia kouluihin. Näin siis oli silloin, kun kreikka ja latina vielä olivat olennainen osa koulujen opetusohjelmaa. Syitä antiikin kutistumiseen on tietysti monia muitakin, esimerkiksi yleinen kulttuurinen kehitys, jossa historian ja muiden humanististen alojen arvostus on heikentynyt. Antiikki ei siis ole tässä yksin. Tämä näkyy kaikissa länsimaissa, ei vain Suomessa.

Syitä voidaan pohtia vaikka kuinka pitkään ja valitella asiaintilaa, mutta se ei ole tarkoitukseni nyt. Pointtini on, että emme voi ottaa antiikin asemaa kulttuurissa ja yhteiskunnassa itsestäänselvytenä, jota ei esimerkiksi tarvitsisi perustella missään, koska se nyt vain on länsimaisen sivistyksen perusta. Mikään ei kuitenkaan ole itsestäänselvää. Mikään kulttuuriperintö ei säily ilman huolehtimista. Meidän on pidettävä puoliamme, ja se tapahtuu tuomalla antiikki kunnolla esiin. Antiikin merkitystä pitää perustella kaiken aikaa, eivätkä siihen riitä juhlavat sanat, vaan sen selittämiseen pitää paneutua kunnolla. Tämä koskee myös antiikin varjopuolia eli siis niitä piirteitä, jotka nykyihmisessä herättävät oudoksuntaa tai paheksuntaa, esimerkiksi antiikin orjuus, seksuaalisuus ja väkivalta. *Nuntii Latini* on hyvä esimerkki siitä, että latina oli menettämässä asemiaan, mutta yhdessä tehty kampanjointi ja latinan nostaminen esiin julkisuudessa tuottivat tulosta: Yleisradion

johto pyörsi päätöksensä lopettaa latinan-kieliset uutiset.

Tämä mitä seuraavaksi kysyn, voi tuntua kohtuuttomalta, kun kaikki olemme puurtaneet ja paahtaneet töitä, osa varmasti ääri-rajilla, esimerkiksi opetuksen piirissä Helsingin yliopiston hallintouudistuksen ja tutkinnonuudistuksen, Ison pyörän takia. Kysymykseni saattaa kuulostaa varmasti myös ärsyttävältä, kun tiedämme kaikkia antiikkia esiin tuoneita hankkeita, joihin palaan hetken päästä. Mutta kysyn nyt silti: Kärsiikö antiikki sisänpäinkääntyneisyydestä? Voimmeko puhua ruususenunesta, norsunluutornista ja siilipuolustuksesta? Lisäksi kysyn: Koetaanko antiikki elitistisenä ja ylimielisenä suomalaisessa yhteiskunnassa ja yleisessä keskustelussa?

Aika monta kertaa kun olen esittänyt nyt jollekin toisen alan tutkijalle (mm. Tutkijakollegiumissa, jossa näitä toisen alan tutkijoita kohtaa) antiikintutkijana tai klassikkona, olen tätä saanut selitellä. Vikahan ei aina ole antiikintutkijassa, vaan ennakkoluulot valkoisen miehen valkoisesta antiikista ovat syvällä. Mutta juuri näitä ennakkoluuloja vastaan meidän pitää taistella! Meidän pitää osoittaa kaikkialla kaikille kaiken

aikaa, että antiikki on jotain värikkäämpää kuin tuo valkoisen miehen valkoinen antiikki. Esimerkiksi 'klassillinen filologia' ei sano juuri kenellekään mitään. Onneksi oppiaineen nimi on sentään muutettu. Ylimielisyydestä on päästävä eroon. Kuten edellä sanoin, emme voi pitää itsestäänselvyytenä, että antiikkia arvostetaan.

Kebittämisideoita: Kieliaineesta kulttuurintutkimukseksi

Klassikkosymposiumin alussa aamupäivällä keskustelimme latinan ja kreikan opiskelijoiden vähenemisestä. Voi kysyä, onko yksi syy oppiaineiden opiskelijakatoon liika rajoittuminen kieleen. Antiikki ei voi olla pelkkä kieliaine. Totta kai antiikki on ennen kaikkea kreikkaa ja latinaa, mutta ei ole mitään mieltä kääntää pois opiskelijoita tai jatko-opiskelijoiksi pyrkiviä, jotka olisivat kiinnostuneita tekemään väitöstutkimusta jostakin muusta antiikkiin liittyvästä ilmiöstä kuin kielestä. Onhan Helsingin yliopiston oppiaineen nimi nyt "antiikin kielet ja kulttuurit", ei klassillinen filologia.

Joitakin Helsingin yliopiston antiikin kieliin ja kulttuureihin jatko-opiskelijoiksi pyrkineitä suomalaisia ei ole hyväksytty jatko-opiskelijoiksi, perusteina joko hakijalla ettei ole riittävästi latinan/kreikan opintoja tai ettei hakijan aihe ole riittävästi kieleen liittyvä. Onko meillä varaa menettää lahjakkaita ja motivoituneita opiskelijoita sen takia, että määrittelemme oppiaineet liian kapeasti? Kannattaako oikeasti sahata poikki oksaa, jolla istuu? Eikö pitäisi rakentaa toinen ja vaikka kolmaskin väylä, jossa opiskelija hyväksytään tekemään aiheestaan opinäytettään ja jossa hän suorittaa samalla kieliopintoja? Pitää olla joustavuutta. Meidän pitäisi avata ovia antiikkiin eikä olla vain portinvartijoita.

Oppiaineen pitäisi olla hyvin laaja ja väljä 'Classics', kulttuurien ja historian tun-

temusta ja tutkimusta kieliaineiden lisäksi. Olisi syytä myöntää etteivät kieliaineet yksinkertaisesti riitä. Antiikin opiskelun vahvuus voisi olla juuri se monialaisuus. Opiskelija voisi opiskella antiikkia ja sen jälkivaikutusta siten, että olisi monia eri väyliä valmistua. Sama pätsi jatko-opiskelijoihin. Korostan, että kulttuuriaineeseen panostaminen ja kielen opiskelu eivät sulje pois toisiaan.

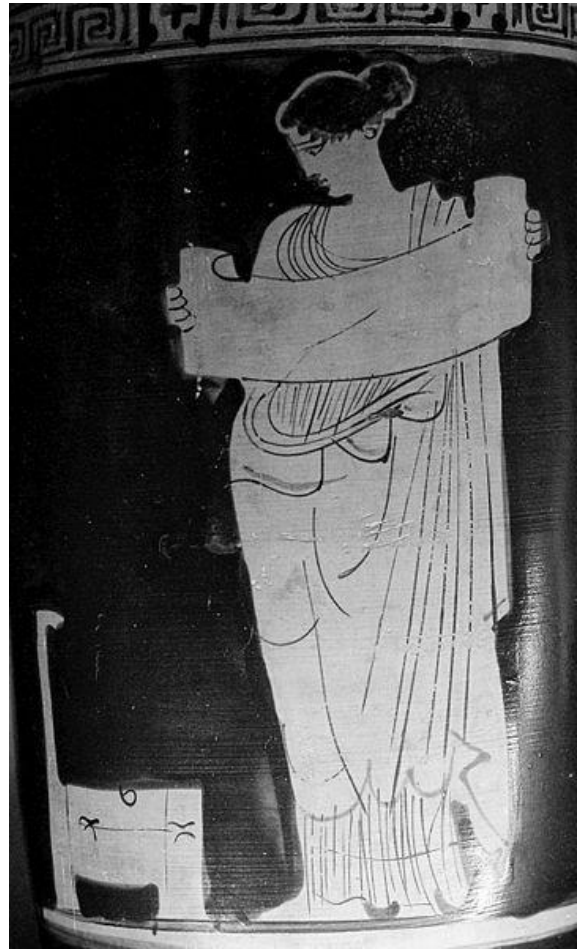
Jos vertaamme antiikkia keskiajan tutkimukseen, niin korostavatko keskiajan tutkijat ja opettajat keskiajalla käytettyjä kieliä? Keskiajan opintoja tekevät oppivat ja tutkijat osaavat varmasti kieliä (latinaa, muinaisranskaa, italiaa, muinaisenglantia jne.), mutta kielten osaaminen ei ole kaikille medievaleisteille pääasia, vaan aikakauden ja sen kulttuurin opiskelu. Voi kysyä, tekeekö tämä ehkä keskiajasta houkuttelevamman opiskelijoille.

Kehittämisideoita: Antiikki esiin!

Kaikki nämä asiat, antiikin asema kouluissa, yliopistoissa ja suuren yleisön arvostuksessa liittyvät yhteen. Antiikin esiintuomisessa on joitakin ongelmia. Kun vertaamme antiikin näkyvyyttä keskiajan näkyvyyteen Suomeen, ero on huimaava. Keskiaika näkyy esimerkiksi joka kesä Turussa keskiaikamarkkinoina, joiden sivussa tuodaan myös keskiajan historiaa esiin. Keskiajan valttikorttina on tietysti se, että Suomessa on ollut keskiaika, jota voidaan myös museoissa tuoda esiin. Edelleen jos vertaamme antiikkia keskiaikaan, niin korostavatko keskiaikaa yleistajuistavat kirjoittajat keskiajalla käytettyjä kieliä? He osaavat varmasti kieliä, mutta ne eivät ole pääasia.

Yhtä lailla voisimme tuoda antiikin ilosanomaa esiin. On tehtävä PR-työtä, on luotava *benevolentiaa* antiikkia kohtaan. On tuotava esiin se, että yhtä lailla antiikki on suomalaisten perintöä (hyvässä ja pahassa) kuin italialaisten tai espanjalaisten,

vaikkei nyt kotiseutuhistoriaa olekaan. Antiikissa ja sen perinnössä on paljon esiintuotavaa (sehän jopa imaisee keskiajankin mukaansa). Antiikkia ja sen perintöä on tuotava esiin hauskaasti ja kriittisesti (kriittinen ei tarkoita pelkästään negatiivista, mutta sisältää myös sen). Ei siis vain antiikin ihannoitua, vaan myös sen varjopuolien esiintuomista.

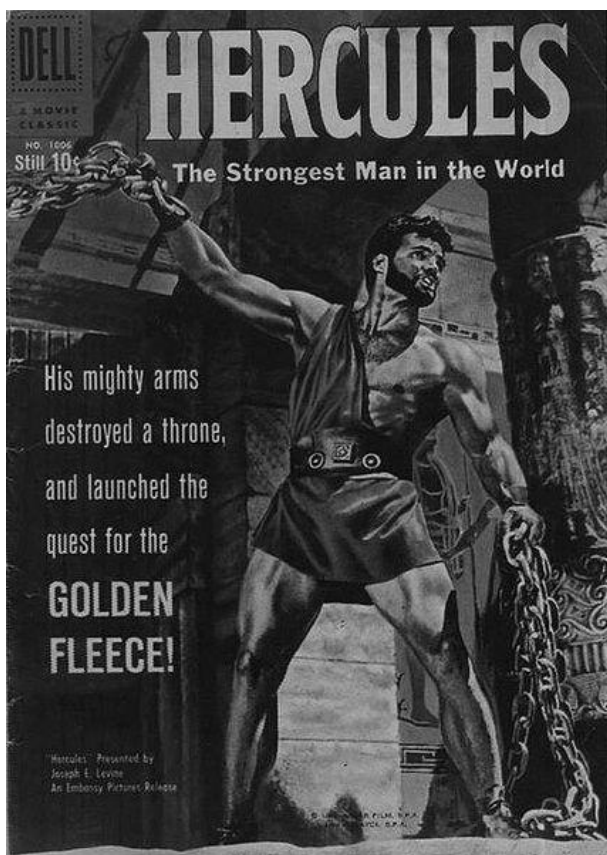

Historian muusa Clio (lat.) tai Kleio (kreik.). Attilalainen punakuvio lekytti n. 435–425 eKr. Boitia.

Tässä tarvitaan yhteisponnistuksia. Näitä on myös ollut, esimerkiksi Saara Kauppinen, Elina Pyy, Samuli Simelius ja Manna Sattama loivat Yleisradiossa joitakin vuosia sitten olleelle 'Keskiajan heinäkuulle' vastineeksi 'Antiikin kesäkuun', joka toivottavasti jatkaa toimintaansa tulevaisuudessa. Toinen yhteisponnistus on Khelidon-

yhteisöblogi, jonka perustivat Tua Korhonen ja Marja Vierros ja jossa useat meistä ovat mukana kirjoittajina. Merkittäviä ovat myös Teoksen julkaisemat Kirjallisuus antiikin maailmassa (Kivistö, Riikonen, Salmenkivi, Sarasti-Wilenius) ja Kulttuuri antiikin maailmassa (Kajava, Kivistö, Riikonen, Salmenkivi, Sarasti-Wilenius). Nyt on myös meneillään Tua Korhosen johdolla suomennoshanke, jota Koneen säätiö rahoittaa.

Näitä tarvitaan lisää. Miksi emme hakisi joitakin isoja hakuja, joissa yhdistetään tutkimus ja suunta suureen yleisöön? Tällainen haku voisi olla Argumenta. Mallina tässä voisi olla juuri meneillään oleva Turun kulttuurihistorian Argumenta-hanke. On panostettava yhteistyöhön, jossa Rooman ja Ateenan instituutit ovat oleellisesti mukana. Emme voi olettaa, että instituutit tekisivät kaiken PR-työn antiikin hyväksi.

USA:ssa ilmestyneen Dell-sarjakuvalehden kansi 1950-luvulta. Lähde: Wikimedia Commons.

Antiikki on tehtävä lähestyttäväksi. Olen puhunut monessa yhteydessä leikillisesti porttiteoriasta, jossa kevyt annostus johtaa rankempiin aineisiin. Esimerkiksi keskiajan nousu niin suuren yleisön innostuksena kuin tutkimuksessa on osittain seurausta Tolkienin kirjasta Taru sormusten herrasta. Joku voi innostua antiikista niinkin yllättävien asioiden kuin viihde-elokuvien kautta. Eräs ensimmäisen vuoden opiskelija myönsi esseessään, että oli kiinnostunut antiikin historiasta lapsena nähtyään Walt Disneyn Hercules-piirretyn. Meidän pitää markkinoida antiikkia nykyihmisen ymmärtämällä kielellä. Tämä tarkoittaa isompaa näkyvyyttä myös sosiaalisessa mediassa.

Kriittinen tarkastelu: Antiikki ja tutkimus

Antiikintutkijat ovat perinteisesti työskennelleet paljon omissa poteroissaan. Tämä on tietysti ollut myös vahvuus, koska keskittymisissä on etunsa. Väitteeni sisäänpäinkääntyneisyydestä saattaa kuulostaa kohtuuttomalta, koska en voi tietää, mitä kaikkea yhteistyötä on viritelty ja mitä on tehty. Sisäänpäinkääntyneisyydellä viitataan antiikintutkimuksen sisällä tiettyyn nurkkakuntaisuuteen. Yksittäiset tutkijat ja ryhmät tekevät tutkimuksiaan tietämättä toistensa tekemisistä. Väittäisin, että filologia, arkeologia, historia eivät aina kohtaa toisiaan. Viitataan sisäänpäinkääntyneisyydellä myös antiikintutkimuksen eristäytymiseen muihin tieteenaloihin nähden. Kieliaineiden kanssa on varmasti yhteistyötä, mutta riittäkö se? Yhteistyötä pitäisi olla myös laajemmalti.

Kebittämisideoita: Klassikot ilman rajoja!

Ongelmia voisimme setviä kauankin, mutta olennaisinta on etsiä ratkaisuja. En aio väittää, että minulla olisi jokin patenttiratkaisu. Pikemminkin tämä on kaikille suunnattu kutsu miettimään, mitä voimme asioille tehdä.

Jos nurkkakuntaisuus ja käpertyneisyys pitää paikkansa, miten siitä päästään irti? Ainakin yksi asia selvä: Se tehdään yhdessä.

Ensinnäkin on luotava yhteistyötä ja yhteisiä hakemuksia antiikintutkijoiden kesken. On parannettava keskinäistä tiedonvälitystä. Olisi hyvä tietää, kuka tekee mitäkin ja kuka olisi kiinnostunut tekemään yhteistyötä. Esimerkiksi pitäisi perustaa antiikintutkimuksen keskus, samaan tapaan kuin Turun yliopistolla on TUCEMEMS, tai Tampereen yliopistolla on Trivium. Aluksi se voisi olla antiikintutkijoiden verkosto, mutta se voisi kasvaa, joskus tulla viralliseksi instituutioksi. Siinä voisivat olla mukana Rooman ja Ateenan instituutit, ehkä myös Lähi-idän instituutti, tieteelliset seurakuten Klassillis-filologinen yhdistys, Paideia ja Bysantin tutkimuksen seura. Ei ole tietenkään syytä keksiä pyörää uudestaan tai luoda taas jotain päällekkäistä systeemiä, mutta antiikin näkyvyyden, tiedottamisen ja markkinoimisen kannalta antiikintutkimuksen keskus ja verkosto olisivat hyödyllisiä.

Toiseksi on avauduttava yhteistyöhön erilaisten muiden alojen tutkijoiden kanssa – myös muidenkin kuin kieliaineiden, kielitieteen ja kirjallisuuden kanssa – eli esimerkiksi kulttuurintutkimuksen eri alojen kanssa, mainittakoon tässä vaikka historia, kulttuurihistoria, sosiologia, yhteiskuntatieteet ja teologian eri alat. En väitä, etteikö tätä ole tehty, mutta on yritettävä enemmän! Olisi hyvä suuntautua myös yli valtiorajojen. Tarkoitin esimerkiksi eurooppalaista yhteistyötä: on uskaltauduttava isoihin EU-hakemuksiin, joissa on mukana instituutioita. Esimerkki EU-rahoituksen hakuun liittyvästä rohkeudesta ja yritteliäisyydestä on Marja Vierros, joka uskalsi ja jaksoi hakea ERC-hanketta ja sai ERC Starting Grantin.

Meillä on kunnioitusta herättävä koelma eteviä ja motivoituneita tutkijoita eli meillä on valmiina kaikki kriittinen massa, joka voi toteuttaa isompiakin ja kunnianhimoisempiakin hankkeita. Tärkein haku, jota ehdotan, on huippuyksikön hakemi-

nen. Tähän meillä on myös taustaa ja kokemusta, koska antiikintutkimuksessa oli useiden vuosien ajan Frösenin huippuyksikkö, useaan otteeseen. Osittain tämä vuosien mittainen menestys ehkä tuuditti meidät ajattelemaan antiikintutkimuksen vahvaa asemaa itsestäänselvyytenä. Tästä on herättävä!

Frösenin huippuyksikön osittaisena seuraajana ja sen jälkienergian hyödyntäjänä voi pitää Saana Svärdin uutta juuri aloittanutta ANEE-huippuyksikköä (se on myös Martti Nissisen CSTT-huippuyksikön jälkeläinen). Se on hyvä esimerkki innosta ja rohkeudesta hakea isoakin hanketta. Tässä voi verrata antiikkia myös teologiaan. Teologit ovat olleet uskomattoman yritteliäitä ja rohkeita tekemään hakemuksia ja uusia avauksia. Tällainen yritteliäisyys johti siihen, että neljä vuotta sitten kaksi huippuyksikköä teologisesta tiedekunnasta sai huippuyksikkörahoituksen, tuo Martti Nissisen CSTT ja Risto Saarisen RRR. Ei tällainen tule sattumalta, vaan se on tulosta yritteliäisyydestä. Ensimmäinen kerta ei ehkä tärpää, pitää yrittää monta kertaa.

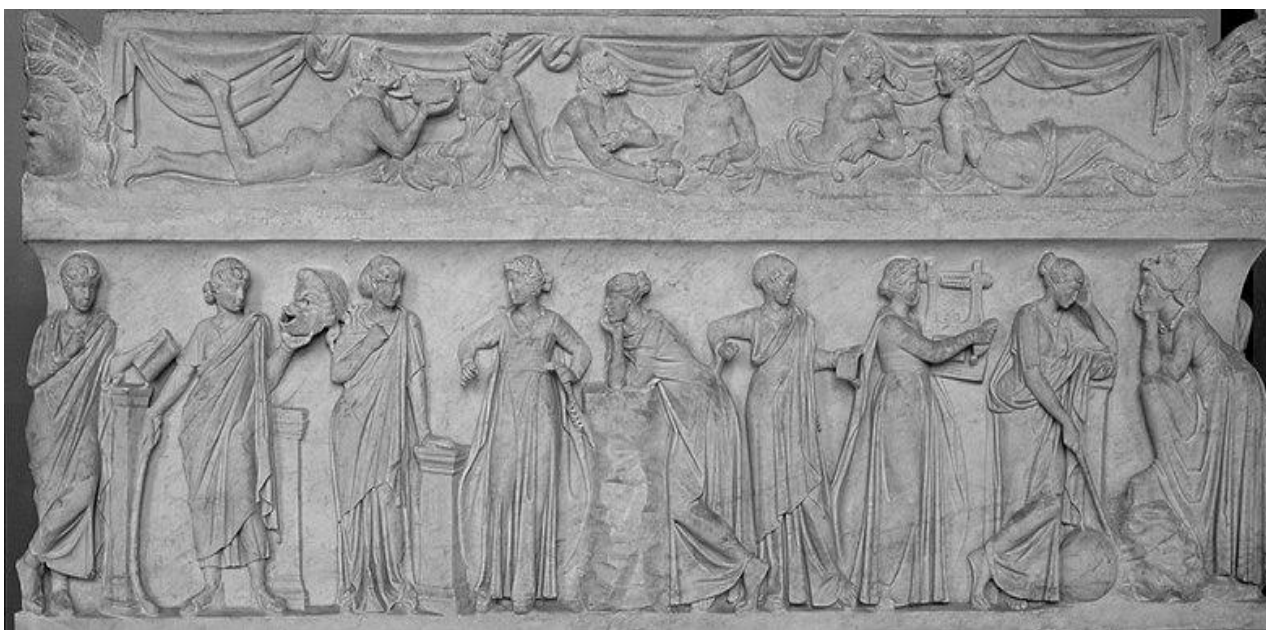
Millainen hakemus (esimerkiksi huippuyksikköhakuun) pitäisi tehdä? Se pitäisi olla aidosti monitieteinen, eli pelkkä klassillinen filologia ei riitä. Mukaan pitäisi tulla mainitsemiani historiaa, kulttuurihistoriaa, yhteiskuntatieteitä, teologian eri aloja, tietenkin arkeologiaa ja mahdollisesti filosofian historiaa. Digital humanities on selvästikin yksi lähestymistapa, joka on nykyään välttämätön, mutta se ei riitä. Tarvitsemme hyvän kombinaation digiä ja perinteisiä lähestymistapoja. Yhdistävän teeman pitää olla jotain riittävän yleistä ja koskettavaa, jonka puitteissa kukin tutkija toteuttaa omaa spesifiä tutkimustaan. Yhdistävällä teemalla pitää olla kosketuspinta nyky-yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Heitän tässä muutaman teeman: 'totuus, uteliaisuus, propaganda, vaihtoehtoiset totuudet antiikin maailmassa', 'orjuus antiikissa ja sen

jälkivaikutus' tai 'ihmisen elämänkaari antiikissa'. Tai sitten jotain aivan muuta.

Yhteenveto

Yhteenvetona totean: Antiikki on kriisissä. Tätä voi jäädä märehtimään, mutta kriisit ovat myös mahdollisuuksia lähteä muutokseen. Olen ehdottanut oppiaineen laajentamista reippaasti ja näkyvästi kieliaineesta kulttuurintutkimukseksi, antiikin tuomista esiin hauskaasti ja kriittisesti, ja ennen kaik-

kea yhdessä, tutkimusyhteistyötä antiikintutkijoiden kesken mutta myös muiden alojen tutkijoiden kanssa ja rohkeita hakemuksia yhdessä, esimerkiksi huippuyksikön hakemista. Kuten mainitsin aikaisemmin, minulla ei ole patenttiratkaisuja. Kutsun koko suomalaista antiikin yhteisöä keskusteluun. Meidän on aloitettava keskustelu ja jotakin on tehtävä. Ainakin yksi asia on selvä: tätä ei voi tehdä yksin omissa kammioissa, vaan yhteistyössä.

Muusien sarkofagi. Kuvauksessa esitetään tunnettuja muusia ja heidän attribuuttejaan. Marmori 2. vs. jKr. löytöpaikka Via Ostiense. Louvren taidemuseo. Lähde: Wikimedia Commons.

Trajanuksen kuolemasta 1900 vuotta

Katja Varakas

Marraskuun 29. päivänä avautui Roomassa Trajanuksen kauppahalleissa näyttely, jossa esitellään keisarin saavutuksia otsikolla *Traiano. Construire l'impero, creare l'Europa*. Sillä juhlistetaan Trajanusta ”Euroopan rakentajana” ja sitä, että keisari kuoli 8. elokuuta vuonna 117, siis 1900 vuotta sitten. Esineistön kautta pureudutaan kysymykseen, mitä vaaditaan yksilöltä ja yhteiskunnalta laajan yhtenäisen keisarikunnan saavuttamiseen. Näyttely ei anna esittämäänsä kysymykseen yksinkertaista tai helppoa vastausta, pikemminkin se kehottaa arvioimaan asiaa useammalta eri suunnalta.

Muistonäyttelyn ovatideoineet Claudio Parisi Presicce ja kuratoineet Marina Milella, Simone Pastor ja Lucrezia Ungaro. Esineistöllä rakennetaan monipuolista kuvaa lujatahtoisesta keisari Trajanuksesta visionäärinä arkkitehtonisten fragmenttien, veistosten ja rahojen sekä pienoismallien avulla.

Video- ja 3 D-esitysten toivotaan vetoavan mahdollisimman laajaan yleisöön, etenkin nuorisoon. Näyttelyssä panostetaan historian kokemuksellisuuteen aina älypuhelinpelejä myöten. Toki Trajanuksen vuosina 107–110 rakennuttama kauppakeskus, Trajanuksen forumin itäisen eksedran ympärille ja yläpuolelle kuuteen kerrokseen rakennettu kompleks, on jo itsessään nähtävyys ja kokemus.

Näyttely on jaettu seitsemään osioon, jossa kerrotaan keisarista henkilönä, hänen johdolla käydyistä valloitus sodista, sekä hänen kaudellaan luodusta hallinnosta ja vaurauden aikakaudesta. Näyttelyn ensimmäiset salit esittelevät keisariin liittyvää valtiollista kulttia, hänen saavutuksiaan ja videolta ennallistetun hautajaisseremonian, josta etenkin koululuokat näyttivät olevan innostuneita.

Trajanuksen valtakunta laajimmillaan. Kuva: Wikimedia commons.

Rajatussa, kahdessa kerroksessa sijaitsevassa näyttelytilassa valotetaan keisarin rakennustoimintaa laajasti. Pienoismallit ja pohjakaavat esittelevät monumentteja lähes uupumukseen asti. Hopea- ja kultarahat kertovat niin ikään Trajanuksen mahdollisuuksista toteuttaa monumentteja suunnattomien sotasaaliittensa ansiosta.

Valtiolliseen kulttiin lukeutunut keisarin sotatoimien ihailu ja toisaalta keisarin henkilökohtainen mieltymys luoda uutta korostuvat. Kokeneen sotilaan voittoisia sotatoimia esittelee kaksi kipsispiraalia Trajanuksen pylvään 200 metristä, 23 spiraalia ja 155 kohtausta kuvaavasta reliefikoristelusta. Trajanuksen forumille vuonna 113 sijoitettu Daakian sotien (101–102 ja 105–106) kunniaksi, Lunin marmorista valmistettu pylväs kohoaa jalustoineen 38 metrin korkeuteen ja on yhdistetty triumfi- ja hautamuistomerkki. Jatkovana spiraalina kiertävä reliefikoristelu on puolestaan luonteeltaan dokumentoivaa, jossa kansantaide ja virallinen taide sekoittuvat. Muinoin pylvään näköalatasanteella sijaitsi keisaria esittävä pronssiveistos ja monumentin jalustaan puolestaan sijoitettiin sekä keisarin että hänen vaimonsa Plotinan hautauurnat.

Trajanuksen kerrotaan suhtautuneen vapaamielisesti kulttuuria sekä uskontoa koskeviin kysymyksiin. Hänen myös todetaan uudistaneen valtakunnan hallintoa. Näyttelyn pääpainon ollessa keisarin dokumentoitujen saavutusten ihailussa, tervetulleeseen kevennyksen teemaan tuo keisarin henkilöhistoriaa valottava osio. Trajanuksen vaimo Plotina oli todellinen ”first lady”, vaatimaton, nuhteeton ja hyveellinen. Hän oli kiinnostunut filosofiasta ja hänelle myönnettiin vuonna 100 arvonimi *augusta*. Senaatti ja kansa käyttivät Trajanuksesta puolestaan nimeä *optimus princeps*. Muotokuvamaisissa veistoksissa etemme piiryykin kuva kunnianhimoisesta hallitsijaparista, joiden kasvopiirteet vaikuttavat vakavilta. Plotina on kuvattu marmoriveistoksessa noin 100-luvulla realistisesti, kuten hänen miehensä

pronssiveistoksessa. Trajanuksen kasvoissa voi nähdä voimia kuluttaneet sodat. Plotinan muotokuvassa taas hänen hiuksensa on kerätty ajan muodinmukaisesti otsalle viuhkamaisesti ja päässä on erillinen panta.

Plotina, 100-luku marmori, Museo della Civiltà Romana. Kuva: Katja Varakas

Trajanus, pronssiveistos 100-luvulta, Nijmegen, Museum Het Volkhof. Inv. MHV7.1955.9. Kuva: Katja Varakas.

Trajanus oli ensimmäinen Italian ulkopuolelta tullut keisari ja hänen maineensa säilyi hyvänä läpi historian. Hänen onnistui hankkia tukijoita niin armeijan, senaattorien kuin kansalaistenkin joukosta. Trajanuksen kaudella Rooman valtakunta oli laajimmillaan (5 400 000 km²) ja vauraimmillaan. Myös Rooman kaupunki oli suurimmillaan hänen kaudellaan. Vauraus heijastui niin kauppaan kuin taiteeseen. Trajanuksen kauden monumenteissa käsityö ja veistotaidet olivat korkeatasoisia. Kaupankäynti puolestaan kukoisti ympäri laajaa valtakuntaa ja keisari laajennuttikin mm. Ostian satamaa ja rakennutti runsaasti teitä. Kaupankäynnistä kertovaan arkeologiseen aineistoon, kuljetusamforoihin, pääsee Trajanuksen kauphalleissa tutustumaan kosketusetäisyydeltä. Museossa on omistettu kolme huonetta näille esineille. Saksalaisen arkeologin Heinrich Dresselin 1890-luvun lopulla luomaan luokitukseen ja amforoiden piirtokirjoituksiin sekä leimoihin saa tutustua varsin rauhassa.

Kuljetusamforoita. Kuva: Katja Varakas

Trajanuksen tiedetään harjoittaneen myös laajaa hyväntekeväisyyttä. Sitä esitellään roomalaisten kertovien, historiallisten reliefikuvausten perinnettä jatkaen mm. senaatin rakennuttamassa Beneventon Trajanuksen kaaren (114–117) koristelussa (Foliumin kansikuva).

Riemukaari oli näyttelyssä pienennettynä kipsikopiona ja reliefikoristeluun saattoi näin tutustua lähietäisyydeltä. Luonnossa kooltaan 16,60 metriä korkea ja 8,60 metriä leveän kaaren runko on kalkkikiveä ja se on päällystetty Parian marmorilla. Tynnyriholvatun läpikulkuaukon yläpuolisessa attikassa on keskellä piirtokirjoitus (CIL IX 1558). Dedikaation itäinen vasemman puoleinen reliefi kuvaa maakunnallisia jumaluuksia ja oikean puoleinen taas provinssieihin perustettuja uusia siirtokuntia. Attikassa kaaren läntisellä puolella taas esitetään Trajanus ottamassa vastaan Rooman kaupungin suojelijoita (Juppiter, Juno Regina ja Minerva) sekä keisari Forum Boariumilla Roomassa.

Riemukaarta kiertää myös koko kaaren kiertävä luonteeltaan dokumentoiva pitkänomainen seinää koristava friisi, joka kuvaa Daakian sotaretkeä ja Trajanuksen triumfikulkuetta.

Korkeat kapenevat pylonit taas rajaavat kaaren molemmin puolin sen runsasta dekoratiivista paneelikoristelua, keskittyen esittelemään keisarin siviilihallinnon saavutuksia. Ylemmässä paneeliosassa kerrotaan Trajanuksen saapumisesta Roomaan ja kansalaisyhteisöiden myöntämisestä liittolaisille. Alemmassa puolestaan senaatti ja Rooman kansa tervehtii Trajanusta. Dekoratiivisia paneeleja rajaavat ylä- ja alapuolella friisit, joissa ylemmässä kuvataan amatsoneja ja alemmassa puolestaan voiton jumalattaria uhraamassa härkiä ja koristelemassa kandelabereita. Tynnyriholvin molemmin puolen olevissa spandrilleissa kuvataan itäisellä puolella personifikaatiot Tonavasta ja Mesopotamiasta ja läntisellä puolella Victoria yhdessä vuodenaikojen geniuksen kanssa. Holvin sisäpuolen dekoratiivisissa paneelikoristeluissa keskitytään kuvaamaan pohjoispuolella via Traianan avajaisseremonioita ja eteläpuolella esitetään keisari jakamassa rahaa köyhille lapsille neljän kaupungin personifioidun hahmon seurattessa tapahtumaa taustalla.

Tutustuessani joulukuussa näyttelyyn valtaosasta näyttelyesineistöä puuttuivat

esineen alkuperästä kertovat laatat. Tiedustellessani asiaa lipunmyynnistä, ystävällinen museovirkailija kertoi, että alkuperäinen suunnitelma oli käyttää älypuhelimien laadattavaa sovellusta laattojen sijaan. Virkailija kuitenkin totesi, että esittelylaatat on tilattu ja osa asennettu jo paikalleen.

Mielenkiintoisesta aiheestaan ja monipuolisesta esineistöstään huolimatta näyttely on mielestäni hieman raskas.

Trajanuksen saavutusten listaamisen sijaan olisin kaivannut esimerkkejä Trajanuksen kauden henkisestä ja kulttuurisesta ilmapiiristä, ehkä vertailua aiempien vuosisatojen kanssa. Minulle piirtyi nyt kuva keisarista traditionaalisenä ja yllätyksettömänä hallitsijana, joka pyrki tietoisesti olemaan mahdollisimman vaatimaton, olematta sitä kuitenkaan todellisuudessa. Näyttely on avoinna 16.9.2018 saakka.

Syksyllä 2017 palkitut ylioppilaat

Latinan lyhyen oppimäärän *eximia*

Laura Oikarinen

Järvenpään lukio

Latinan laajempi oppimäärä *laudatur*

Blomqvist Rami

Helsingin normaali lyseo

Latinan laajempi oppimäärä *eximia*

Pitkänen Pulmu

Helsingin normaali lyseo

Vierailulla pyhissä paikoissa

Katja Varakas

Helsingin taidemuseossa (HAM) avautui joulukuun alussa Ola Kolehmaisen 28 teoksesta koostuva yksityisnäyttely *Pyhiä tiloja*. Valokuvasarja sai alkunsa hänen kuvatessaan Istanbulissa arkkitehti Mimar Sinanin (n.1490–1588) suunnittelemissa moskeijoissa. Kolehmaisen intoutui kuvaamaan lopulta muitakin Euroopan pyhiä rakennuksia, kuten mm. Pietarin kirkkoa. Kuvat ovat vaativalla tekniikalla toteutettuja taideteoksia satoja vuosia vanhoista kirkoista, synagogista ja moskeijoista. Ne muistuttavatkin edustamiensa uskontojen ja kulttuuripiirien risteävästä historiasta. Värisuunnitelma ja näyttelyarkkitehtuuri ovat arkkitehtien Matthias Sauerbruchin ja Louisa Huttonin käsialaa. Näyttelyn on kuratoinut Claire Gould ja sitä ovat tukeneet Farrow & Ball ja Miettinen Collection.

Kokemuksellisuuteen panostavien modernien taidemuseoiden tapaan myös Kolehmaisen näyttelyyn voi tutustua ennakoon HAM:in nettisivuilta ladattavalla mobiilisovelluksella. Näyttely onkin kokonaistaideteos, jossa seinillä ja niiden luomilla tiloilla on oleellinen osa. Kävijäkokemusta täydentää itsenäinen bysantinkirkkomusiikista inspiraationsa saanut Petros Aleksandros Paukuksen ääni-installaatio *Heavenscape - Architecture of Identity*.

Kolehmaisen kuvissa vilahtelevat klassikoille tutut kohteet. Vaikuttavimpina kokemuksina ehkäpä Scrovegnin kappeli Padovassa (Italia), Hagia Sofia Istanbulissa (Turkki) ja Santa Maria Assunta di Torcello Torcellon saarella lähellä Venetsiaa (Italia).

Scrovegnin kirkon kappeli on pieni, mutta kuuluisa 37:sta Giotton maalaamasta teoksesta. Padovalaisen pankkiirin Enrico

Scrovegnin rakennuttaman kappelin tarkoitus oli alun perin toimia perheen rukoushuoneena ja hautamuistomerkinä. Giotton kuuluisat maalaukset peittävätkin kirkon seinät ja katot. Niissä kuvataan Kristuksen ja Neitsyt Marian elämää, ja ne ovat yksistään Padovan vierailun arvoiset.

Istanbuliin vuonna 537 keisari Justinianuksen rakennuttama Pyhän Sofian basilika oli ennen Rooman Pietarinkirkon valmistumista kristikunnan suurin kirkko. Moskeijaksi se muutettiin vuonna 1453 turkkilaisten vallattua kaupungin. Pintalaltaan rakennus on 77 x 71,7 metriä ja sen kupoli on halkaisijaltaan 32 metriä. Hagia Sofia onkin yksi hienoimmista, säilyneistä esimerkeistä Bysantin arkkitehtuurista. Sen sisäpuolta koristavat värikkäät mosaiikit sekä marmoripilarit. Moskeijaksi muuttamisen jälkeen Hagia Sofiaan rakennettiin neljä minareettia ja sisäkuvat peitettiin osin kalkkipäällysteellä. Mosaiikit otettiin uudestaan esiin korjauksissa 1800-luvun puolivälissä sekä museoksi muuttamisen yhteydessä.

Vanhan käsikirjoituksen mukaan Ravennan piispa Isaak Armenianlainen perusti Santa Maria Assunta di Torcellon katedraalin vuonna 639. Torcellon saarella sijaitseva kirkko on nykyään osa Venetsiaa. Bysantin aikaan Torcello oli lähin Venetsian kilpailija. Tyyllisesti kirkko on venetsialaista Bysantin ajan arkkitehtuuria; yksinkertainen ulkopuoli koristeellinen sisäpuoli. Sisäpuoli on koristeltu runsailla ja värikkäillä mosaiikkiteoksilla, joita pidetään alueen vanhimpina. Kuorin mosaiikki, peräisin 1000-luvulta. Se kuvaa Neitsyt Mariaa, jonka vasemmalla puolella on Kristus ja heidän allaan opetuslapset. Näyttely on auki 4.3.2018 saakka.

Outcome of long-term language contact: Transfer of Egyptian phonological features onto Greek in Graeco-Roman Egypt

Sonja Dahlgren

Tutkin väitöskirjassani egyptin ja kreikan välistä kielikontaktitilannetta roomalaisaikaisessa Egyptissä. Analysoin egyptinkielisten kirjurioppilaiden kielenkäyttöä korpuksessa OGN I (Ostraca greci da Narmuthis). Nuorten kirjurien kielenkäytössä on paljon nonstandardia variaatiota johtuen heidän puuttellisesta kreikan osaamisestaan. Keskiytin työssäni etsimään egyptin fonologian vaikutusta sellaisista vokaalien kirjoitusvirheistä, joissa oli äidinkielisille kreikankirjoittajille epätyypillistä variaatiota.

Epästandardeja piirteitä oli muun muassa vieraiden foneemien alierottelu, sananloppuisen vokaalin redusoituminen, koptin painosääntöjen mukainen allofoninen variaatio ja konsonanttien vaikutus läheisten vokaalien laatuun. Kaikki nämä kielelliset piirteet löytyvät myös lähes foneettisesti kirjoitetuista koptin kreikkalaisten lainasanojen epästandardeista kirjoitusasuista; näitä käytänkin vertailumateriaalina tutkimaleni kreikalle. Tutkin myös samanlaisia foneettis pohjaisia kirjoitusvariantteja myöhemmissä koptin arabialaisissa lainasanoissa ja sain niistä tietoa koptin vokaalien laadusta. Saamani tiedon perusteella pystyin vahvistamaan, että suurin osa epästandardista

vokaalivariaatiosta OGN I:n teksteissä ei johtunut kreikan sisäisestä fonologisesta kehityksestä, vaan egyptin vaikutuksesta. Projektin aikana aloin aavistella, että Egyptissä on saattanut olla oma kreikan varieteettinsa, jossa olisi ollut siirtovaikutusta erityisesti egyptin fonologiselta tasolta; mahdollista egyptinkreikan varieteettia voisi verrata esimerkiksi intianenglantiin. Löysin varieteetin mahdollisuudesta tarpeeksi todisteita voidakseni jatkaa tutkimusta sen parissa väitöstyöni jälkeen.

Käytin modernia foneettista tutkimustietoa hyväkseni saadakseni tietoa tutkimieni kuolleiden kielten puhutusta tasosta; keskityin erityisesti lainasanafonologian tutkimukseen. Uskoakseni löysin tarpeeksi todisteita kreikkalaisten laina- ja vierassanojen integroimismetodeista egyptiin, että voin myötävaikuttaa käynnissä olevaan keskusteluun siitä, perustuuko lainasanojen äidinkielen mukauttaminen fonologiseen vai foneettiseen tasoon. Löysin todisteita kummastakin, usein toimien yhteisvaikutuksessa.

Väitöstilaisuus pidettiin 9.6.2017
Helsingin yliopistossa. Vastaväittäjänä:
Prof. Brian Joseph (The Ohio State
University).

Protecting Against Child-Killing Demons: Uterus Amulets in the Late Antique and Byzantine Magical World

Heta Björklund

Tämä väitöskirja käsittelee bysanttilaisia lääketieteellis-maagisia amuletteja, jotka liittyvät kohtuun ja sen hyvinvointiin, raskaana olevien ja synnyttävien naisten, sekä raskauden ja lasten suojelemiseen. Käsittelem myös näihin amuletteihin liittyvää maagisten tekstien käsikirjoitusperinnettä ja kreikkalais-roomalaisia kansanuskomuksia, jotka kertovat lapsia varastavista ja tappavista demoneista. Nämä amuletit ja kansanuskomukset nivoutuvat yhteen. Amuletteja ei voida tutkia vain arkeologian tai taidehistorian suppeasta näkökulmasta, vaan ne tulee nähdä samassa kokonaisuudessa kuin kansantarinat ja demoneja vastaan suunnatut tarinaloitsut (historiola, pieni tarina joka itsessään toimi amulettina). Lapsia tappavista demoneista kertovilla tarinoilla on yhtymäkohtia erityisesti sairautta aiheuttavia demoneita vastaan suunnattuihin tarinaloitsuihin. Näissä tarinaloitsuissa demoni (joka sekä tuo mukanaan sairauden että on sairauden henkilöitymä) kuvataan eläimellisenä, epäinhimillisenä, ja usein merestä nousevana olentona. Demoni tapaa pyhän hahmon, joka kuulustelee demonia ja karkottaa tämän. Tämä hahmo on versiosta riippuen Artemis-jumalatar, kuningas Salomon, arkkienkeli Mikael tai Jeesus.

Tässä väitöskirjassa käsitellyt amuletit ovat myöhäisantiikin (250-750 jaa.) ja keskibysanttilaisen kauden (843-1204 jaa.) ajalta, Syyrian, Palestiinan, Egyptin, Kreikan ja

Vähä-Aasian alueilta. Tarinat demoneista, joilta näiden amulettien uskottiin suojelevan, ovat varhaisempia. Ensimmäinen maininta kreikaksi on arkaaiselta kaudelta (600-480 eaa.) ja nämä demonit esiintyvät edelleen 1400-luvun jaa. käsikirjoituksissa. Tässä väitöskirjassa käsitellyt amuletit edustavat vain pientä osaa kaikista amuleteista, joita käytettiin raskauden ja synnytyksen suojelemiseen ja edistämiseen antiikista aina bysanttilaiseen kauteen saakka.

Amulettien monet piirteet selittyvät, jos amuletit nähdään osana laajempaa uskomusjärjestelmää, joka liittyy kateuteen ja pahaan silmään. Pahan silmän uskottiin aiheuttavan erilaisia vaivoja ja huonoa onnea. Se liittyy indoeurooppalaisessa ja seemiläisessä maailmankatsomuksessa esiintyvään märkä-kuiva-jakoon, joka korreloi elämäkuolema -jaon kanssa. Paha silmä on yhtä kuin kuivuus ja hedelmättömyys, ja viemällä elämän nesteitä (äidinmaito, veri, siemeneste) se hyökkää elämän jatkuvuutta ja lisääntymistä vastaan. Amulettien takana on loppujen lopuksi paha silmä, joka aiheuttaa monenlaisia vaivoja, mukaan lukien keskenmenoja ja lapsien kuoleman.

Väitöstilaisuus pidettiin 3.6.2017 Helsingin yliopistossa. Vastaväittäjänä: Prof. Daniel Ogden (University of Exeter).

KEVÄÄN 2018 TAPAHTUMIA

KFY:n kokoukset

Ti **27.2.** klo 18 vuosikokouksen yhteydessä FT Antti Lampinen pitää esitelmän: *Regio in omnibus incomprehensibilis*. Keisariaikaisen Egypti-kuvan epistemologiasta ja intertekstuaalisuudesta. Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ti **27.3.** klo 18 Dos. Marja-Leena Hänninen pitää esitelmän: *Ostian Campus Magnae Matris-syrjässä, keskellä ja osana kaupunkiyhteisöä*. Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Ti **17.4.** klo 18 Dos. Ville Vuolanto (TamY) pitää esitelmän: *Oliko roomalaisilla nuoruusaikaa? Lapsesta aikuiseksi Rooman valtakunnassa*. Helsingin yliopiston päärakennus, aud. III (Unioninkatu 34), Helsinki.

Muita tilaisuuksia

Ti **23.1.** klo 18.00 dos. Marke Ahonen pitää esitelmän tutkimushankkeestaan *Terveys, sairaus ja haurauden kohtaaminen antiikin ajattelussa*. Tilaisuus on Suomen Ateenan-instituutin ystävien järjestämä. Tieteiden talo, Sali 309 (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

To **22.2.** klo 18.00 pidetään Villa Lanten ystävät ry:n vuosikokous, jossa käsitellään sääntömääräiset asiat. Kokouksen jälkeen (noin klo 18.45) dos. Maija Väisänen esitelmöi *Nadine Helbigin musiikkisalongista*. Helsingin yliopiston päärakennus, sali 6 (Fabianinkatu 33).

Ke **21.3.** klo 18.00 tekniikan tohtori, arkkitehti Juhana Heikonen esitelmöi aiheesta *Suomalaiset arkkitehdit grand tourilla Italiassa*. Tilaisuuden järjestää Villa Lanten ystävät ry. Helsingin yliopiston päärakennus, sali 6 (Fabianinkatu 33).

To **22.3.** klo 17.00 pidetään Suomen Ateenan-instituutin ystäväyhdistyksen vuosikokous. Vuosikokouksen jälkeen FM Maija Pohjanpalo esitelmöi aiheesta *Mykeneläisajan huonekalut lineaari b-lähteissä*. Paikkana Tieteiden talon sali 505 (Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki).

To **12.4.** klo 18.00 Mare Nostrum. Aiheena: *ympäristökatastrofit ja kriisit Välimeren alueella*. Vuonna 2018 Villa Lanten ystävät ry. on vastuussa perinteisestä Mare Nostrum-seminaarista, joka järjestetään yhdessä Suomen Ateenan-instituutin ystävät ry:n ja Suomen Lähi-idän instituutin Ystävät ry:n kanssa. Villa Lanten ystävien puolesta tilaisuudessa puhuu dosentti Jussi Hanska Tampereen yliopistosta. Päivälehdän museo Ludviginkatu 2-4, 00130 Helsinki.